

Taalvergelijkend onderzoek naar SLI en wat het betekent voor tweetalige SLI

Jan de Jong

Specific Language Impairment (SLI); Ned. equivalent: primaire taalstoornis

---

- SLI is een taalachterstand, *zonder* dat er sprake is van een gehoorstoornis, een lage (non-verbale) intelligentie, of een neurologische beschadiging (Leonard, 1998)
  - Er is dus ‘ogenschijnlijk geen oorzaak’ (Bishop, 1997)
  - Belangrijk: dit is een *onderzoeksdefinitie*, die het (ook) mogelijk maakt om kinderen met verschillende moedertalen te vergelijken.
-

SLI in verschillende talen

Symptomen van SLI in het Nederlands (de Jong, 1999)

‘die **gooi** ‘m in de lucht’

- *weglaten vervoegingsmorfeem*

‘en dan mama papa wakker **maken**’

- *indefinitief in plaats van vervoeging*

‘boeken **valt** en koppie valt’

- *getalfout: enkelvoud in plaats van meervoud*

‘en toen **duwt** de pinguin hem weg’

- *fout in tijdsmarkering: tegenwoordige in plaats van verleden tijd*
-

Symptomen van SLI in het Engels

- Moeilijkheden met:
  - derde persoon enkelvoud (*-s*)
  - verleden tijd (*-ed*)
  - hulpwerkwoord (*be*)
  - meervoudsvorm (*-s*)
  - lidwoorden (*a / the*)
  - infinitiefmarkeerder (*to*)
  - naamval van het persoonlijk voornaamwoord (*him* in plaats van *he*)

Onderzoek in andere talen

- Engels en Nederlands zijn typologisch sterk verwant
  - Maar hoe zit het in (heel) andere talen?
  - Tot nu toe is SLI onderzocht in onder andere:
    - Duits, Zweeds, Noors, Deens, Nederlands, Engels (Germaanse talen)
    - Frans, Italiaans, Spaans (Romaanse talen)
    - Fins, Hongaars
    - Grieks, Hebreeuws, Arabisch, Japans, Kantonees, Kroatisch, Inuktitut
-

Twee soorten onderzoek

- Onderzoek in een (1) taal
  - Kan als basis dienen voor taalvergelijking
- Onderzoek in twee (of meer) talen tegelijk
  - Methode: matching dezelfde in twee talen
    - Matching met leeftijdgenoten
    - Matching met kinderen met eenzelfde taalniveau
- (Nieuw: onderzoek naar twee talen bij *dezelfde* kinderen)

Eerste uitkomsten van taalvergelijkend onderzoek (Leonard, 2000)

- Taalontwikkeling bij kinderen met SLI verloopt *langzaam*
- In alle bestudeerde talen: problemen met grammaticale *morfologie* (vervoeging, verbuiging)
- *Welke* morfemen moeilijk zijn, verschilt tussen talen
- Meer gebruik van vervoeging in talen die *rijk* zijn aan vervoeging
- Fouten bij SLI-kinderen vinden we vaak ook bij jongere kinderen zonder taalproblemen

Verschillen in foutentype in vier talen (Leonard, 2002)

■ Engels	plays speelt	--> play spelen
■ Zweeds	klipper knipt	--> klippa knippen
■ Italiaans	dormono zij slapen	--> dorme zij/hij slaapt
■ Hebreeuws	hitgalsha zij gleet	--> hitgalesh hij gleet

Andere talen, andere symptomen

- Zweeds: problemen met woordvolgorde bij *topicalisatie*
    - Lars dricker kaffe
    - Kaffe dricker Lars
    - *Kaffe Lars dricker* – ongrammaticaal, gebruikt door kinderen met SLI (vgl. koffie Lars drinkt)
  - Inuktitut
    - Een enkel geval van SLI: kind gebruikt ‘stamvormen’ in een taal waarin die niet voorkomen en voornaamwoorden als zinsonderwerp in een taal waarin het onderwerp wordt weggelaten
  - Japans
    - *honorifics*, vormen die de sociale status van spreker en luisteraar markeren, zijn moeilijk
-

Verschillen in fouten*frequentie*:

Tegenw. tijd correct (in%) (Leonard, 2002)

	Engels	Italiaans	Hebreeuws
Enkelvoud, 3e pers	21	94	
Mannelijk enkelvoud			93
Vrouwelijk enkelvoud			88

Verschillen in foutenfrequentie: Verleden tijd correct (in%) (Leonard, 2002)

	Engels	Spaans
Verleden tijd	32	
Verleden tijd, 1e enk		90
Verleden tijd, 1e meerv		91
Verleden tijd, 3e enk		82
Verleden tijd, 3e meerv		65

Verklaringen voor taalverschillen in SLI (1)

Talen met een rijke morfologie zijn
makkelijker dan talen met een 'arme'
morfologie

- Zie het verschil tussen, bij voorbeeld,
Italiaans en Engels

Rijke en arme morfologie

(io) parlo	I talk
(tu) parli	You talk
(lui) parla	He talks
(noi) parliamo)	We talk
(voi) parlate	You talk
(loro) parlano	They talk

Verklaringen voor taalverschillen in SLI (2)

- Talen waarin de morfologie ‘opvallend’ is, zijn ‘makkelijker’ dan talen waarin morfologie niet-opvallend is
  - Het morfeem is een lettergreep of niet, kan al of niet verlengd worden
  - Zie het verschil tussen, bij voorbeeld, Italiaans en Engels

Opvallende en onopvallende morfologie

(io) parlo	I talk
(tu) parli	You talk
(lui) parla	He talks
(noi) parliamo)	We talk
(voi) parlate	You talk
(loro) parlano	They talk

Verklaringen voor taalverschillen in SLI (3)

- Morfologie is een opvallender '*cue*' in 'pro-droptalen' – dat zijn talen waarin het onderwerp kan worden weggelaten (in andere talen is woordvolgorde informatiever)
  - Onderzoekers hebben gewezen op een verlengde *optionele-infinitieffase* bij SLI, een fase waarin kinderen niet weten dat het verplicht is het werkwoord te vervoegen – deze fase komt *niet* voor in pro-droptalen
-

Verklaringen voor taalverschillen in SLI (4)

- In sommige talen hebben verschillende morfemen allemaal dezelfde oppervlaktevorm (zie volgende dia)
- In (bijv.) het Turks daarentegen heeft elke morfeem een afzonderlijke betekenis

SLI en tweetaligheid

Wat voorspellen de taalverschillen voor tweetalige kinderen?

- Betekenis voor (bij voorbeeld) Turkse en Marokkaanse kinderen: ze zullen de morfologie van hun eigen (morfologisch rijke) moedertaal eerder leren dan Nederlandse kinderen het Nederlands.
- Volgens de hypothesen (en gegeven de aanname dat bilinguale SLI 2x monolinguale SLI is) zullen deze kinderen minder fouten maken in de eerste taal (rijk) dan in de tweede taal (arm).
- *Maar in de tweetalige situatie is het taalaanbod in eerste en tweede taal een factor van belang.*

Het Amsterdamse onderzoek

- Titel: *Disentangling bilingualism and SLI*
- Eentalige en tweetalige kinderen met en zonder SLI, tussen 6 en 8 jaar (groepen: n=20)
- Onderzochte talen: Turks, Nederlands

Het Amsterdamse onderzoek: Waar kijken we naar?

Nederlands

- Plaats en persoonsvorm van het werkwoord
- Verbuiging van het bijvoeglijk naamwoord en toekennen van grammaticaal geslacht
- (*de / het*)

hoe?

- Aanvulzinnen
- *Frog story*

Turks

- Persoonsvorm van het werkwoord
- Naamval van het lijdend voorwerp (en plaats in de zin)
- Bezitsconstructie

hoe?

- Aanvulzinnen
- *Frog story*
- Zinnen beoordelen (goed/fout)

Het Amsterdamse onderzoek: wat kan het opleveren?

- Een dubbele *groepsvergelijking*:
  - Tweetalige SLI met Tweetalig niet-taalgestoord
    - helpt ons om te onderscheiden tussen (normale) tweede-taalkenmerken en SLI-kenmerken
  - Tweetalige SLI met eentalige SLI
    - helpt ons om uit te vinden wat het effect is van tweetaligheid op SLI (en omgekeerd) – is er sprake van een *dubbel* effect?
- En: een vergelijking met *twee talen*
  - Wat is de invloed van (typologische) verschillen tussen talen? (dezelfde vraag als bij verschillen tussen monolinguale kinderen met SLI, maar nu gesteld voor een en hetzelfde kind)
  - Wat zijn de SLI-*symptomen* ('markeerders') in elk van de twee talen?

Het Amsterdamse onderzoek: Nederlandse data

Leeftijd: 6-8	Werkwoord- plaatsing	Werkwoord- vervoeging
Eentalig, geen SLI (N=20)	100	100
Tweetalig, geen SLI (N=20)	100	88
Eentalig, SLI (N=20)	99	80
Tweetalig, SLI (N=20)	99	70

Het Amsterdamse onderzoek: Nederlands tegenover Turks

Leeftijd: 6-8	Turks (congruentie verleden tijd; % correct)	Nederlands (congruentie tegenw. tijd; % correct)
Tweetalige kinderen zonder SLI	100	88
Tweetalige kinderen met SLI	89	70

Een paar conclusies

- Aan de hand van data uit de tweede taal kunnen we SLI markeren
  - Tweetalige kinderen met SLI verschillen immers van (tweetalige) kinderen zonder SLI (dat is de meest adequate normgroep)
- Verschillen tussen talen
  - De prestaties in de eerste en de tweede taal verschillen en het verschil komt overeen met wat we weten over monolinguale SLI in afzonderlijke talen: minder fouten in Turks dan in Nederlands

Een paar conclusies

- Dubbel effect
  - In de tweede taal een dubbel effect: kinderen met SLI blijven achter bij niet-taalgestoorde tweetalige kinderen (:SLI-effect) en bij eentalige kinderen met SLI (:tweetaligheidseffect)
  - Daaruit mag niet
    - Geconcludeerd worden dat tweetaligheid een extra *belasting* is
    - *Afgeleid worden dat ouders thuis Nederlands moeten praten*

Tenslotte: wat onderzoek moet helpen voorkomen (Genesee et al., 2004)

Twee soorten 'misdiagnose'

1. Een kind wordt ten onrechte taalgestoord genoemd:
mistaken identity

dikwijls bij gebrek aan informatie over normale T2-
verwerving (en over de eerste taal)

2. De taalstoornis van een kind wordt niet onderkend:
missed identity.

dikwijls omdat de verwachtingen bij een tweetalig
kind te laag gesteld zijn, zodat een echt probleem
aan de aandacht ontsnapt

-
- <http://home.medewerker.uva.nl/j.dejong1/>
  - J.deJong1@uva.nl